

Datum
2023-04-18
Adress
Lugna gatan 82
Diarienummer
FSKF-2023-5324

Yttrande

Till
[Här fyller du i mottagare]

Förslag till yttrande över Remiss från Utbildningsdepartementet - Statens skolverks förslag till nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet 2023–2027 STK-2023-421

föreslås besluta att lämna följande yttrande:

Sammanfattning

Det är positivt att staten tar ett samlat grepp om digitaliseringen av skolväsendet och att även förskolan innefattas i föreliggande förslag till digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Om strategin ska bli ett användbart stöd i arbetet med barnen krävs dock högre grad av konkretiseringar, skolformsanpassning, samt ett helhetsgrepp om kompetensutveckling och tillgängliggörande av forskning på området. Det är bland annat oklart vilken rättslig status en strategi som inte är författning har, och i vilken mån målen och kraven i den kan binda huvudmän och förskolor/skolor. Förslagen kräver vidare satsningar som sannolikt blir kostnadsdrivande för huvudmän och verksamheter. Det är därför en brist att de ekonomiska konsekvenserna inte alls berörs. Det är positivt att strategin påtalar att försiktighet kan vara påkallad när det gäller de yngsta barnens användande av digitala lärresurser, men det kan vara angeläget att tydligare precisera vilka lärresurser som då avses utifrån att begreppet inefattar en bred palett av verktyg. Det är dock angeläget att det preciseras, till exempel i en kommande handlingsplan.

Yttrande

Förskolenämnden har givits tillfälle att yttra sig över rubricerade remiss från Utbildningsdepartementet. Förskolenämnden uttalar sig utifrån förskolans och de yngsta barnens perspektiv.

Det är positivt att staten tar ett samlat grepp om digitaliseringen av skolväsendet och att även förskolan omfattas i strategin. Förskolan är dock den skolform som på avgörande punkter avviker mest från övriga skolformer. Förskolan har en särart, inte minst genom att ett barn kan börja förskolan när det bara är 365 dagar gammalt. Det framgår inte i föreliggande digitaliseringsstrategi hur denna särart beaktats, utan strategin framstår i flera avseenden vara skriven med skolans förhållanden för ögonen. Det medför att det beträffande flera av delmålen krävs ett omfattande

”översättningsarbete” för förskolans del för att de ska bli relevanta och tillämpningsbara i förskolan och i förhållande till barnen där.

Strategin anger att barn ska utveckla digital kompetens för att de ska kunna delta aktivt i studier, samhällsliv och arbetsliv. Förskolenämnden menar att strategin bör lyfta fram fler och för barnen tidsmässigt mer näraliggande syften, till exempel hur digitala lärresurser kan användas för att här och nu förstärka barns lek, lärande och samvaro. I detta sammanhang hade det varit önskvärt att strategin i högre grad konkretiserade ett bredare perspektiv på vad digitala lärverktyg är eller kan vara inom skolväsendet i förhållande till såväl övergripande mål som delmål.

Det är en brist att strategin inte tydligt uppehåller sig om samband mellan digitalisering och barns och elevers välbefinnande och hälsa ur ett bredare, tvärvetenskapligt perspektiv. Det torde vara oomtvistat att digitaliseringen förutom sina positiva effekter på flera områden också, när den används felaktigt, kan påverka barns och ungas hälsa och välbefinnande på ett skadligt sätt, t.ex. vad gäller stillasittande och påverkan på synen.

Strategin lämnar vidare en del frågetecken utifrån mer juridiska perspektiv. Det är till exempel oklart vilken rättslig status strategin har och i vilken mån den binder huvudmän, rektorer och personal till efterlevnad. Kan till exempel en tillsynsmyndighet förelägga en huvudman utifrån att dess förskola inte arbetat för att uppfylla övergripande mål och delmål i strategin? Ytterligare en invändning av juridisk karaktär är att delmålen i strategin är formulerade som uppnåendemål för barnen, exempelvis delmål 3 ”Alla barn utvecklar förmågor att agera säkert, respektfullt och källmedvetet i digitala miljöer.” Förskolan ska enligt sin läroplan emellertid inte, till skillnad från skolan, ha uppnåendemål med krav på barnens prestation. Det är ett exempel som visar på att förskolans särart inte beaktats i tillräcklig grad i framtagandet av strategin.

Det går inte heller att utläsa vilken forskning som ligger till grund för Skolverkets ställningstaganden och val av delmål genom att läsa strategin. Såvitt går att bedöma saknas det forskning på digitaliseringsområdet och därutöver tycks sakområdet, särskilt när det gäller de yngsta barnen, vara starkt polariserad mellan olika vetenskapliga fält. Mot bakgrund av det är en tydlighet vad gäller vilken forskning som ligger till grund angeläget.

I strategin läggs mycket ansvar på huvudmän och verksamheter att identifiera vad som ingår i grundläggande digital kompetens, att kompetensutveckla, att tillgängliggöra forskning och liknande. Med tanke på att det finns tiotusen förskolor och drygt 2000 förskolehuvudmän, många mycket små, är det inte rimligt att var och en av dessa ska kunna ta ett sådant avancerat och omfattande ansvar. Detta riskerar att begränsa strategins förutsättningar att bidra till det uttalade syftet om en gemensam riktning för det fortsatta arbetet under åren 2023–2027 för att på så sätt öka likvärdigheten i förskolan, skolan och vuxenutbildningen. Det bör i sammanhanget beaktas att digital kompetens inte är en självklarhet i alla personalgrupper och bland alla huvudmän. Förskolenämnden välkomnar att Skolverket avser att ta fram en ”handlingsplan med syfte att konkretisera målen med hänsyn till bland annat skolform samt barns respektive ålder.” Förskolenämnden ser även att ett mer konkret metodstöd för arbetet skulle kunna bidra på ett positivt sätt.

I strategin förutsätts att pedagogisk personal kontinuerligt får utveckla sin allmändidaktiska och ämnesspecifika digitala kompetens. Det förutsätts också att digitala lärresurser och administrativa system är ändamålsenliga, säkra och bygger på gemensamma standarder och rekommendationer. Ansvar för kompetensutveckling läggs på huvudmän och verksamheter, vilket förskolenämnden bedömer riskerar upprätthålla och i värsta fall öka bristande likvärdighet. Förskolenämnden vill i

sammanhanget framhålla behovet av kompetensutveckling på nationell nivå. Det skulle öka likvärdighet bland landets förskolor, stödja och bidra till kvalitet i valet av och hur digitala lärresurser används inom utbildningen i förskolan. Såväl kompetensutvecklingsinsatser som digitala lärresurser och verksamhetsystem är kostnadsdrivande för huvudmän och verksamheter, framför allt initialt. Trots detta har de ekonomiska konsekvenserna inte analyserats eller berörts i strategin. Utan en kraftsamling på nationell nivå som tillgängliggör relevant forskning från olika vetenskapliga fält, metodstöd, nationella kompetensutvecklingsinsatser och gemensamma nationella standarder, riskerar de uttalade förväntningarna på huvudmän och verksamheter i förhållande till övergripande mål och delmål att efterlevas i den mån det bedöms möjligt utifrån lokala förutsättningar. Det kan i sin tur leda till ojämlik kvalitet mellan förskolorna i landet i deras arbete med barnen och i deras förutsättningar för att använda data för att utveckla och följa upp verksamheten.

Förskolenämndens synpunkter på de olika delarna i förslaget till strategi.

Övergripande mål 1

Alla barn och elever utvecklar digital kompetens för att kunna delta aktivt i studier, samhällsliv och arbetsliv i syfte att bidra till ett hållbart och demokratiskt samhälle.

Förskolenämnden ställer sig positiv till att barn och elever i ett livslångt lärande får tillägna sig digital kompetens enligt den definition som anges i strategin.

Delmål 1 Alla barn och elever utvecklar digital kompetens som en del av och en förutsättning för ett livslångt lärande. Se svar under övergripande mål 1 och under delmål 3.

Delmål 2 Alla barn och elever utvecklar förmåga att använda digitala lärresurser och en grundläggande förståelse för hur de fungerar

Det är rimligt att barnen under sin tid i förskola efterhand erövrar grundläggande förståelse för till exempel digitaliseringens påverkan på individen, förmåga att använda vissa digitala lärresurser samt att kunna lösa problem och omsätta idéer i handling med hjälp av digitala lärresurser. Det vore eftersträvansvärt om det på nationell nivå identifieras vad som kan anses vara grundläggande kompetens för olika skolformer. Det vore även eftersträvansvärt om strategin konkretiserar hur utvecklingsarbetet kopplat till digitalisering ska finansieras. Att genomföra undervisning i förskolan utifrån dessa vaga målsättningar, som inte tar hänsyn till förskolans läroplan och särart på ett tydligt sätt, kräver avancerad personal med didaktisk kompetens och kunskap om digitalisering. Samtidigt brottas förskolan i Sverige med en minskande andel förskollärare och en ökande andel personal som saknar utbildning för arbete med barn och lärande.

Delmål 3

Alla barn och elever utvecklar förmågor att agera säkert, respektfullt och källmedvetet i digitala miljöer.

Förskolenämnden är positiv till detta mål med de invändningar som framgår av svaren ovan. Det finns behov av att barn som en del i förskolans nationella uppdrag i läroplan och skollag kring normer och värden inklusive uppdraget kring kroppslig och personlig integritet, blir medvetna om de skadliga effekter som sociala medier kan åsamka både barnet själv och andra barn.

Förskolenämnden efterfrågar därför tydligare skrivningar gällande att arbeta med medie- och informationskunnighet samt att förbereda barn för sociala medier i förskolan.

Delmål 4

Fler barn och elever utvecklar ett intresse för digital teknik, oberoende av könstillhörighet och bakgrund.

Förskolenämnden är positiv till detta mål som faller väl in i uppdraget att motverka traditionella könsmönster. Däremot är det ovanligt och kanske tveksamt att i nationella uppdrag till förskolan så tydligt som i detta strategiförslag motivera målsättningen med intresset av ekonomisk tillväxt och arbetsmarknadens behov.

Övergripande mål 2

Undervisningskvaliteten, likvärdigheten och måluppfyllelsen ökar genom digitaliseringens möjligheter används i skolväsendets olika delar

Förskolenämnden instämmer på ett övergripande plan i att undervisningskvaliteten och måluppfyllelsen kan öka genom att skolväsendet inklusive förskolan tar till sig digitaliseringens möjligheter. Förskolenämnden anser vidare att en nationell samordning avseende förskolans digitala infrastruktur, standarder för system och digitala lösningar skulle stärka och ge stöd till kommuner och huvudmän inom utbildning när det gäller att ta hand om risker, etiska, juridiska och säkerhetsmässiga aspekter av användning och hantering av data. Det finns dock utrymme att problematisera detta övergripande mål vilket görs i det följande.

Delmål 5

Förskollärare, lärare och övrig pedagogisk personal använder digitala läresurser för att utveckla undervisningen och stimulera alla barns och elevers lärande och utveckling.

Användande av digitala läresurser kan utveckla undervisningen och stimulera lärande och utveckling även i förskolan. Förskolan ska förbereda barn genom att inspirera och lära dem kreativa, säkra och etiska sätt att engagera sig i den digitala miljön. Förskolenämnden vill dock understryka att användande av digitala läresurser i undervisningen inte är ett självändamål. De kan om de hanteras fel bidra till en mer statisk undervisning där de sätter gränser för möjligheterna att anpassa undervisningen efter barnens frågor, intressen och behov. I pedagogens kompetens måste därför också ligga att avgöra *om* och *när* sådana verktyg ska användas.

I en nyligen publicerad svensk studie om digitala läresurser och barns lek framgår att digitala läresurser främjar en viss typ av problemlösande och undersökande lek, ofta utifrån trial and errorperspektiv, men inte lek som har en mer symbolisk och dynamisk överskridande karaktär¹.

Det är enligt förskolenämndens mening inte rimligt att tro att en digitaliserad undervisning i förskolan på ett mer revolutionerande sätt kan förbättra kvaliteten i denna. Kvaliteten i förskoleverksamheten avgörs enligt tillgänglig tvärvetenskaplig forskning, i det konkreta mötet mellan förskolepersonal och barn. ”Likvärdighetens och kvalitetens brännpunkt blir då i grunden en fråga om hur förskolepersonal förstår, agerar, lyssnar på barnet och hur man förmår att se barnets potential och handla så att barnet känner sig engagerat, dugligt och aktivt i sitt lärande.”² Även språkforskare ser behov av ett relationellt fokus när barn i förskoleåldern ska lära och utvecklas. Enligt en forskningsartikel i tidskriften *Forskning och framtid* anges att barnets språk utvecklas ...”ansikte mot ansikte, näsa mot näsa”.³

Det är positivt att strategin påtalar att försiktighet kan vara påkallad när det gäller de yngsta barnens användande av digitala läresurser. I sammanhanget är det dock av betydelse att konkretisera utifrån vilka ställningstaganden och i förhållande till vilka digitala läresurser som försiktighet kan behöva tillämpas. Detta utifrån att digitala läresurser är ett begrepp som innefattar flera olika verktyg. Det är

¹ Samuelsson m.fl. 2022, sid 16

² Vetenskapsrådet (2015) *En likvärdig förskola för alla barn – innebörder och indikatorer*

³ Mats Myrberg professor emeritus i specialpedagogik i intervju i tidskriften *Forskning och framtid* (2012)

förskolenämndens förhoppning att Skolverket i sin kommande handlingsplan eller i annat sammanhang preciserar och utvecklar vilka risker som kan finnas kopplat till digitalisering och de yngsta barnen i förskolan samt bistår med metodstöd för hur dessa kan förebyggas.

Delmål 6

Huvudmän, rektorer och pedagogisk personal använder data för att utveckla och följa upp verksamheten.

Förslaget till digitaliseringsstrategi lyfter fram att skolväsendet ska bidra till en datadriven offentlig sektor i vilken data används för att stödja beslutsfattande som i sin tur förväntas leda till verksamhetsutveckling och ökad kvalitet. Dessa skrivningar under delmål 6 och 7 för till delar tankarna till New Public Management men kan förstås ändå äga sin giltighet.

Skolan har erfarenhet av att samla in och analysera oftast kvantitativ data om elevernas resultat, till exempel elevernas betygs-, prov- och enkätresultat. Data i förskolan är när det kommer till resultat och måluppfyllelse däremot svårfångad, och låter sig inte enkelt mätas i kvantitativa mått. Det behövs ett klagörande i strategin eller kommande handlingsplan om vilken data som är relevant för förskolans del att samla in för att synliggöra kvalitet och utveckla utbildningen.

Delmål 7 Digitala läresurser och administrativa system är ändamålsenliga, säkra och bygger på gemensamma standarder och rekommendationer.

Förskolenämnden instämmer i vad som anges i delmål 7. Behovet av nationellt stöd såsom juridisk vägledning och tillgång till gemensamma ramavtal och ändamålsenlig digital infrastruktur inom skolväsendet är stort. Med tanke på att kvaliteten i förskolans och skolans utbildning idag inte är likvärdig och med tanke på pågående diskussioner om ökat statligt systemansvar för skolväsendet vore det klokt att från nationellt håll erbjuda tillräckliga stödstrukturer, centrala nationella systemstöd och nationell insamling av data som i högre grad jämfört med i dag stödjer tillförlitlighet i data kopplat till kvalitet, datainformerad verksamhet och it-säkerhet i förskola.

]

Ordförande

.....
Mohamed Yassin (MP)
.....

Nämndsekreterare

.....
Louise Säfström
.....

[Här anger du om det finns reservationer/särskilda yttranden]